

ช่องโหว่โอโซน

(OZONE HOLE)

ช่องโหว่โอโซน หรือ Ozone hole คือ ปรากฏการณ์ที่ชั้นโอโซนเบาบางลงมาก เกิดขึ้นในช่วงเดือนกันยายน-พฤศจิกายน ของทุกปี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1979-ปัจจุบัน หรือฤดูใบไม้ผลิของทวีปแอนตาร์กติกาบริเวณขั้วโลกใต้ นอกจากนี้ ยังเกิดการลดลงของโอโซนเหนือบริเวณขั้วโลกเหนือรวมทั้งประเทศที่อยู่ใกล้ขั้วโลกเช่น ทวีปยุโรปและ อเมริกา

ปัญหานี้มีความสำคัญต่อระบบภูมิอากาศทั่วโลก คือทำให้บรรยากาศชั้นสูงๆ เย็นลง และรังสีอัลตราไวโอเล็ตส่องถึงพื้นโลกมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิต เช่น พบว่ามีผู้ป่วยเป็นโรคมะเร็งผิวหนังมากขึ้น

สาเหตุการสลายตัวของโอโซนเนื่องมาจากสารเคมีสังเคราะห์ที่ถูกปล่อยสู่บรรยากาศตั้งแต่ยุคอุตสาหกรรมที่ผ่านมา เรียกกันว่า**“ซีเอฟซี”** ซึ่งใช้เป็นสารทำความเย็นในตู้เย็นและเครื่องปรับอากาศ การเป่าโฟม สารผลักดันในกระป๋องสเปรย์ สารที่ใช้ในอุปกรณ์ดับเพลิง รวมทั้งสารละลายอื่นๆ

ความรุนแรงของช่องโหว่โอโซนในอนาคตคาดว่าจะลดน้อยลง และชั้นโอโซนจะค่อยๆคืนสู่สภาพปกติประมาณ ปี ค.ศ.2050 โดยเป็นผลจากความสำเร็จของ **อนุสัญญาเวียนนาว่าด้วยการพิทักษ์ชั้นโอโซนและพิธีสารมอนทรีออลว่าด้วยการลดและเลิกใช้สารทำลายชั้นโอโซน** โดยนานาประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้มีการลงนามและให้สัตยาบัน ตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1985 เป็นต้นมา

สารทำลายโอโซน (Ozone Depleting Substance, ODS) เป็นสารเคมีที่สังเคราะห์ขึ้นโดยมนุษย์เพื่อใช้ในภาคอุตสาหกรรม พบว่าเป็นต้นเหตุของการทำลายชั้นโอโซนในบรรยากาศทำให้ชั้นโอโซนบางลง การบางลงทำให้รังสีอัลตราไวโอเล็ตที่เป็นอันตรายส่องถึงโลกมากขึ้นและเป็นอันตรายต่อมนุษย์ เช่น มะเร็งผิวหนัง ต้อเนื้อ ต้อลม พิษและแกรนวัสดุต่างๆ เพราะและหักพังเร็วขึ้น

สารทำลายโอโซน ได้แก่สารประกอบ ฮาโลคาร์บอน (Halocarbon) ได้แก่ส่วนประกอบของธาตุ คลอรีน (Cl) ฟลูออรีน (F) โบรมีน (Br) คาร์บอน (C) และไฮโดรเจน (H) ซึ่งเป็นค่ารวมที่เรียกระบุสารทำลายโอโซนส่วนมาก เช่น

คลอโรฟลูออโรคาร์บอนหรือซีเอฟซี (Chlorofluorocarbon, CFCs) คือ สารที่มีส่วนประกอบของธาตุ คลอรีน ฟลูออรีนและคาร์บอน ซึ่งใช้ในอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น เครื่องทำความเย็นในตู้เย็น เครื่องปรับอากาศ โฟม กระป๋องสเปรย์ สารดับเพลิง สารละลาย

ฮาลอน (Halon) ประกอบด้วย คาร์บอน,โบรมีน, ฟลูออรีน และ คลอรีน มักใช้เป็นสารดับเพลิง

คาร์บอนเตตระคลอไรด์ (CCl₄) ประกอบด้วย คาร์บอน และคลอรีน มักใช้เป็นตัวทำลายในห้องปฏิบัติการ การผลิตยาเม็ด และใช้ทดสอบการดูดซึมของถ่านกัมมันตรังสี

เมธิลคลอโรฟอร์ม (Methyl Chloroform or 1,1,1-Trichloroethane) ประกอบด้วย คาร์บอน ไฮโดรเจน และคลอรีน มักใช้ใน อุตสาหกรรมการผลิตเสื้อผ้า ผ้าเย็บ และใช้ทำความสะอาดมอเตอร์เครื่องกำเนิดไฟฟ้า เป็นต้น

ปัจจุบันประเทศต่างๆได้ตัดสินใจหยุดผลิตและบริโภค ยกเว้นเพื่อการใช้กรณีจำเป็น และในอุตสาหกรรมได้พยายามพัฒนาสารทดแทนที่เป็นมิตรกับโอโซน (**Ozone-Friendly**) ตามพิธีสารมอนทรีออลซึ่งเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ว่าด้วยการลดและเลิกใช้สารทำลายชั้นบรรยากาศโอโซน **ฮาโลคาร์บอน (Halocarbon)** เป็นก๊าซสังเคราะห์ที่ประกอบด้วยอะตอมคาร์บอนรวมตัวกับธาตุกลุ่มฮาโลเจน เช่น ฟลูออรีน คลอรีน และโบรมีน ฮาโลคาร์บอนได้แก่ คลอโรฟลูออโรคาร์บอนหรือซีเอฟซี (**CFCs**) และฮาลอน (**Halon**) เริ่มมีการสังเคราะห์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2471 นับจากนั้นมามีการใช้แพร่หลาย เช่นใช้เป็นสารผลักดันในกระป๋องสเปรย์ โฟม เครื่องทำความเย็น เครื่องปรับอากาศ และเป็นสารละลายในอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ปัจจุบันพบว่าโอโซนที่สำคัญ

ฮาโลคาร์บอนในชั้นบรรยากาศโทรโพสเฟียร์จะเป็นก๊าซเฉื่อย ไม่มีกลิ่น ไม่มีสี ไม่มีพิษ ไม่ติดไฟ แต่เมื่อสารเหล่านี้ขึ้นไปถึงชั้นบรรยากาศ โดยเฉพาะที่ความสูงช่วง **19-23** กิโลเมตรซึ่งมีโอโซนอยู่หนาแน่น ฮาโลคาร์บอนจะได้รับพลังงานสูงจากโฟตอนของรังสีอัลตราไวโอเล็ตจากดวงอาทิตย์ ทำให้แตกตัวเป็นอะตอมคลอรีนหรือโบรมีนอิสระ อะตอมเหล่านี้จะทำ

ปฏิกิริยาอะตอมไฮโดรเจนกับอะตอมออกซิเจนจากโมเลกุลโอโซน และจะเปลี่ยนโมเลกุลโอโซนเป็นโมเลกุลออกซิเจน นอกจากนี้สารซีเอฟซียังสลายตัวได้ช้า เช่น

- CFC-115 ใช้ในการผลิตเทอร์โมสแตต และเครื่องทำความเย็น จะอยู่ในบรรยากาศถึง 1,700 ปี
- CFC-12 ใช้ในอุตสาหกรรมเครื่องทำความเย็น โดยเฉพาะเครื่องปรับอากาศรถยนต์ จะอยู่ในบรรยากาศนานถึง 102 ปี
- CFC-11 ใช้ในอุตสาหกรรมเครื่องทำความเย็น จะอยู่ในบรรยากาศ นานถึง 50 ปี
- Halon 1301 ใช้ในอุปกรณ์ดับเพลิง อยู่ในบรรยากาศ นานถึง 65 ปี
- คาร์บอนเตตระคลอไรด์ (CCl₄) ใช้เป็นสารชะล้าง อยู่ในบรรยากาศถึง 42 ปี
- เมทิลโบรมายด์ (CH₃Br) ใช้ในการบำบัดโรคระบาดในปศุสัตว์ การรมผลผลิตทางการเกษตรเพื่อทำลายศัตรูพืชก่อนการส่งออก สามารถอยู่ในบรรยากาศนานประมาณ 8 เดือน

โอโซน เป็นก๊าซชนิดหนึ่งที่อยู่ในบรรยากาศ โมเลกุลประกอบด้วยธาตุออกซิเจน 3 อะตอม โอโซนในบรรยากาศมีปริมาณน้อยมาก เฉลี่ยประมาณ 3 ใน 10 ล้านโมเลกุล แม้ว่าจะมีปริมาณเล็กน้อยแต่มีบทบาทสำคัญ โดยปกติพบมากใน 2 บริเวณคือ ร้อยละ 90 พบในชั้นบรรยากาศสตราโตสเฟียร์ที่ความสูงประมาณ 8 ถึง 50 กิโลเมตร และมีความหนาแน่นที่สุดที่ประมาณ 15 - 35 กิโลเมตร เรียกว่า **ชั้นโอโซน** ส่วนที่เหลือร้อยละ 10 พบที่บริเวณชั้นล่างลงมา เรียกว่า **โอโซนผิวพื้น** หรือ โอโซนในชั้นโทรโพสเฟียร์ซึ่งนับจากพื้นดินขึ้นไปถึงประมาณ 8 กิโลเมตร

โมเลกุลของโอโซนใน 2 บริเวณนี้มีลักษณะทางเคมีเหมือนกัน แต่มีผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตต่างกัน คือชั้นโอโซนที่อยู่สูง มีบทบาทสำคัญในการดูดกลืนรังสีอัลตราไวโอเล็ตซึ่งเป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต เรียกว่า UV-B ทำให้มีเพียงส่วนน้อยที่ส่องถึงพื้นโลก การดูดกลืนรังสีอัลตราไวโอเล็ตทำให้เกิดความอบอุ่นในบรรยากาศสตราโตสเฟียร์ซึ่งมีลักษณะอุณหภูมิสูงขึ้นตามความสูง โอโซนจึงมีความสำคัญต่อระบบอุณหภูมิในบรรยากาศโลก หากปราศจากการกรองรังสีอัลตราไวโอเล็ตแล้วจะมีรังสีส่องถึงพื้นโลกมากขึ้นและส่งผลกระทบต่อสุขภาพมนุษย์ สัตว์ และพืช ด้วยคุณสมบัติเหล่านี้ เราจึงเรียกโอโซนในชั้นนี้ว่า **“โอโซนดี”** ในทางกลับกัน โอโซนในบริเวณผิวพื้น หากมีมากจะเป็นมลพิษที่เป็นอันตรายต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตจึงเรียกว่า **“มลพิษโอโซน”** ซึ่งหากร่างกายได้รับโอโซนในปริมาณสูง จะเป็นอันตรายต่อระบบทางเดินหายใจ โดยเฉพาะในเด็กหญิงมีครรภ์ ผู้ป่วยเป็นโรคภูมิแพ้ และมะเร็งในปอด เป็นต้น

นอกจากโอโซนมีผลกระทบต่อสุขภาพแล้วยังมีผลอื่นๆ อีก เช่น ทำให้พืชแคระแกร็น ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง อัตราการงอกของเมล็ดต่ำ ความต้านทานเชื้อโรคและแมลงต่ำ เนื่องจากโอโซนได้ทำลายเซลล์ของพืช เช่นเดียวกับเซลล์ของคนและสัตว์ ส่วนวัสดุก่อสร้าง จะเสื่อมสภาพเร็วขึ้น

มลพิษโอโซน มักเกิดในภาวะที่มีแสงแดด อากาศร้อน ไม่มีฝนตก ไม่มีลม โดยส่วนใหญ่เกิดในตอนบ่ายเวลาประมาณ 14-18 นาฬิกา ซึ่งมีการปล่อยมลพิษจากรถยนต์และโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุด โดยเฉพาะในเขตเมืองใหญ่